

KEYPA OKKUM

Keypisjúka

– Tey, sum eru illa sjúk, keypa ov nógv, og tey hava eisini mist allan veruleikasans. Í hesum bólkinum finna vit tey, sum umframt at seta seg í skuld, keypa og brúka langt yvir evni, eisini hava spælt av við ognirnar hjá makanum og børnunum, og í summum førum enda hesar lagnurnar við sjálmorði, sigur Sigrun Jónsveinsdóttir, sum hevur skrivað serritgerð um keypisjúku

EILEN ANTHONIUSSEN

Hvat er tað fyrsta, ið kemur tær til hugs, tá tú lesur orðið keypisjúka? Kanska betri kent undir navninum shopaholisma ella tað at vera ein shopaholikari. Ein kvinna við keypimani, ið kemur stundandi úr einum klædnahandli við stórum innkeypsposum? Eitt uppslitið gjaldskort? Ljóðið av einum gjaldskorti, ið verður drigið gjøgnum terminalin við tí eyðkenda 'góðtikið'-ljóðinum at enda? So ert tú ikki langt av leið. Tað er soleiðis flestu okkara síggja og fata hetta løgna fyrirbrigdið, rópt keypisjúka.

Keypisjúka er ikki nakað nýtt fyrirbrigdi. Men vit hoyra bara ikki um hesa marghátligu sjúku longur. Onkursvegna er hon druknað í streyminum av lýsingarbløðum og tíðindabrøvum, ið dagliga lenda í okkara postkassum – bæði tí í túninum og í teldepustkassanum.

Men sjúkan er álvarslig, og hon hevur fingið eina misvísandi glamourøsa mynd.

Sigrun Jónsveinsdóttir hevur skrivað serritgerð um evnið, m.a. tí at ímyndin av einum shopaholikara, sum vit kenna frá filmunum, var munandi øðrvísi enn tann, hon kundi lesa seg fram til í samband við serritgerðina.

300.000 keypa vandamikið

Tað var mest av tilvild, at Sigrun endaði við at skriva serritgerð um keypisjúku. Hon fann fram til eina nýggja og umfatandi kanning frá 2011, ið var gjørd yvir keypimynstur í Danmark, sum vísti, at danir

Keypisjúka skal skiljast sum aðrar misnýtarsjúkur, ludomani, alkoholisma o.s.v., og hon krevur viðgerð

Sigrun Jónsveinsdóttir

MYND: ALLAN KORSAGER DAVIDSEN

keypa so mikið nógv, at heili 300.000 fólk um alt landið eru í tí álvarsliga vandabólkinum, har ávaringarlampurnar av álvara eru farnar at lýsa reytt.

– Kanningar av hesum slag eru bert eru framdar í Avstralia, Týsklandi, USA og Bretlandi áður. Hendan kanningin verður sett sum umboðandi fyri danskt forbrúksmynstur, men hon er eisini partur av einum vesturlenskum forbrúksmynstri, greiðir Sigrun frá.

Tølini frá kanningini brúkti Sigrun til at bólka keyparar í eitt ferðslusljós-modell, har tað reyða ljósið er tað mest álvarsama. Heili 5,1 prosent liggja í tí reyða feltinum, svarandi til 300.000 danir.

10,5 prosent eru bólkað í gula ljósið og eru tað, vit kunnu rópa romantiskir keyparar, meðan restin eru grønir forbrúkarar, ið keypa við samvitsku og sum oftast hava vit og skil við sær til handils.

– Tølini kunnu tykjast at vera heldur lág, men tað er sera álvarsligt fyri henda reyða bólkin. Tey keypa sjálvandi ov nógv, men tey hava eisini mist allan veruleikasans. Í hesum bólkinum finna vit tey, sum út yvir at seta seg í skuld og keypa og brúka langt yvir evni, eisini hava spælt av við ognirnar hjá makanum og børnunum, og í summum førum enda hesar lagnurnar við sjálmorði, sigur Sigrun.

Hvat er keypisjúka?

Tað er eingin ivi um, at keypisjúka er eitt komplekst fyrirbrigdi. Tað er ein sjúka, ið krevur viðgerð fyri einstaklingin, men tað er samstundis ein samfelagstrupulleiki, tí at familjur sindrast av hesum. Her kann

samfelagið taka moralska ábyrgd, sum verjir brúkaran ímóti sær sjálvum. Kortini er keypisjúka ikki viðurkend sum ein sjúka, ið krevur viðgerð, sum eitt nú ludomani, rúsdrekka og líknandi misnýtissjúkur.

– Fyri tey í reyða ljósinum er stóðan sera álvarslig. Hetta eru fólk, ið keypa fyri at tippa eitt hol, ið sum oftast hevur við sorg at gera. Hesi koma so langt, at tey keypa fyri at goyma síni keyp, tí tey ikki kenna gleði yvir tað, tey keypa. Og tað einasta sum hjálpir, er at keypa meir.

– Soleiðis koyrir tað í eini óndari ringrás, inntil tey hava brúkt uppsparingina hjá børnunum, sett ognirnar hjá familjuni í veð og fingið eina skuld, ið veksur upp um høvdið á teimum. Tá alt at enda kemur fyri ein dag, og familja og vinir hava vent teimum bakið, kann tað í ringasta føri enda við sjálmorði.

Sigrun greiðir frá, at keyparin úr hesum bólkinum ofta hevur stórt fokus á status. At vísa, at hann ella hon hevur pengar, sum geva atgongd til ein ávísan lívsstíl. Hetta eru trúgvir keyparar, ið ofta hava limakort í stórt sæð øllum hugsandi handlum og keypa kanska 10 ting av tí sama,

heldur enn eitt ting, tey eru góð við. Tey hamstra, men tey keypa ikki endiliga, tí tey fáa góð tilboð. Í staðin er tað sjálv prosessin við at keypa og at sleipa posarnar til hús, ið drívir hesar keypararnar.

– Tað er umráðandi at skilja ímillum keyparar í tí reyða ljósinum og tey í tí gula. Tann gula keyparin kann freistast til at keypa, tí hann fær eitt gott tilboð uppá ein smartan flatskerm ella líknandi. Hann keypir impulsivt og kann keypa ov nógv, men tað er við ringari samvitsku. Samvitskan er fullkomiliga sett út úr spælinum hjá tí reyða keyparanum, greiðir Sigrun frá.

Hvør hevur ábyrgdina?

Sigrun hevur gjøgnum sína útbúgving kannað marknaðarføring gjølla og kennir tiskil alt til, hvussu marknaðarføringsapparatinu rigga. Men heldur enn at fokusera uppá, hvussu ein kann fáa fólk at brúka meira, er tað sjálvt forbrúkið og okkara keypimynstur, ið hava hennara stóra áhuga. Hvat er tað, sum ger, at vit keypa lítið ella nógv? Hvør keypir hvar og nær?

Vit halda kanska, at keypisjúka er